

mean values for the H-criterion Kraskal-Wallace revealed peculiarities of index egocentrism in various specialty courses «Applied Psychology» and revealed the dynamics of egocentrism growth with increasing age. The authors studied the type of professional identity in each group, and found that the most positive type of identity was achieved in the last year teaching at the university. The authors revealed the predominant type of motivation and dominant motivational complex, such as «internal positive motivation», which is the best option. Also the most important factors of the profession attractiveness for each of the groups were found to have been studied among students-psychologists.

Keywords: self-identity, professional self-identity, the type of professional self-identity, personal egocentrism, motivation, factors of the professional attractiveness.

Отримано: 19.01.2013 р.

УДК 37.015.3:159.955

О.Г.Шайда

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

У статті висвітлено результати емпіричних досліджень психологічних особливостей становлення професійного мислення майбутніх педагогів. Представлено діагностичний інструментарій, який може успішно використовуватись психологами під час психологічного супроводу студентів вищих навчальних закладів. Розроблена діагностична програма встановила психологічні чинники, які впливають на розвиток професійного мислення: індивідуальні властивості мислення (рефлексивність, розумові здібності, розуміння переносного змісту, швидкість та ригідність мислення, інтелектуальна лобильність; комбінаторні здібності); стилі мислення, а також індивідуально-типологічні властивості особистості.

Ключові слова: професійне мислення, становлення професійного мислення, діагностика, стилі мислення.

В статье освещены результаты эмпирического исследования психологических особенностей становления профессионального мышления будущих педагогов. Представлен диагностический инструментарий, который может успешно использоваться при психологическом сопровождении студентов высших учебных заведений. Разработанная диагностическая программа установила факторы, влияющие на развитие профессионального мышления: индивидуальные свойства мышления (рефлексивность, умственные способности, понимание переносного смысла, скорость и ригидность мышления, интеллектуальная лобильность; комбинаторные способности); стили мышления, а также индивидуально-типологические свойства личности.

Ключевые слова: профессиональное мышление, становление профессионального мышления, диагностика, стили мышления.

Постановка проблеми. Сучасні умови освітнього простору у вищій школі висувають значні вимоги до особистості та певного рівня інтелекту й потенціалу для розвитку професійного мислення майбутнього фахівця. Ці вимоги зумовлюють зміст знань і вмінь, які необхідні сучасному фахівцеві в професійній діяльності. Тому виникає необхідність глибокої наукової розробки психологічних основ формування сучасного професійного мислення фахівця. На думку Г.О. Балла, С. Д. Максименко, Н.І. Пов'якель, М.В. Савчина, О.Г.Солодухової, Ю.М. Швалба та інших, майбутній спеціаліст повинен оволодіти високорозвиненим аналітичним мисленням, інтелектуальними вміннями та навичками, мати високий творчий потенціал. Професійне мислення студентів вченими розглядається як професійна розумова здатність, яка дозволяє осмислювати, аналізувати, узагальнювати, порівнювати, оцінювати практику, робити великі відкриття, активно творчо й ефективно здійснювати їх реалізацію [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблема становлення професійного мислення була предметом вивчення багатьох дослідників. Психологічні проблеми розвитку мислення впродовж тривалого часу вивчалися переважно у віковій та педагогічній психології в межах досліджень психічного розвитку, зокрема розумового. Серед них провідне місце належить вітчизняним теоріям Л.С.Виготського, П.Я. Гальперіна, В.В.Давидова, Д.Б. Ельконіна, Г.С.Костюка, О.М. Леонтьєва, О.Р. Лурії, С.Д.Максименка, С.Л. Рубінштейна, а також зарубіжним теоріям А.Бандури, У.Бронфенбренера, Ш.Бюлера, А.Валлона, К.Дункера, Ж.Піаже, Б.Скінера та ін. Однак, незважаючи на вагомий результати цих досліджень, низку теорій, концепцій та моделей розвитку, між якими іноді виникає суперечність, слід визнати, що єдиного розуміння проблеми розвитку

мислення як у межах психічного, так і розумового розвитку ще не досягнуто, особливо в контексті розуміння сутності професійного мислення та його становлення.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Нами означено незначна кількість досліджень, присвячених проблемі діагностики становлення професійного мислення. Особливий інтерес в цьому аспекті представляє пошук та розробка методів діагностики становлення професійного мислення майбутніх педагогів гуманітарного профілю.

Метою статті є експериментальне дослідження психологічних особливостей становлення професійного мислення майбутніх педагогів гуманітарного профілю.

Виклад основного матеріалу. З метою вивчення психологічних особливостей становлення професійного мислення майбутніх педагогів було розроблено відповідну програму діагностики досліджень. Діагностика проводилася на базі Державного вищого навчального закладу „Донбаський державний педагогічний університет” м. Слов’янськ. У дослідженні брали участь 200 студентів факультету підготовки вчителів початкових класів, факультету дошкільної освіти та практичної психології, які навчаються на 1–5-му курсах.

Згідно з метою дослідження було поставлено наступні *завдання*: виявити рівні сформованості професійного мислення студентів гуманітарного профілю навчання; провести дослідження з виявлення рівня розвитку індивідуальних стилів мислення студентів; виявити індивідуально-психологічні особливості особистісних якостей майбутнього фахівця; виявити взаємозв’язок між особистісними особливостями студентів та індивідуальними особливостями мислення і рівнем сформованості індивідуального стилю мислення.

Для реалізації поставлених завдань використовувалися наступні методи: спостереження, бесіда, анкетування, психодіагностичні методики, методи математичної статистики.

Дослідження загальних даних про студентів проводилося за авторською анкетною, де досліджувалися: вік, матеріальне становище студента, місце проживання (у гуртожитку, наймане житло, дома); чи відчуває непевність у своєму житті; мотиви вступу до ВНЗ; уподобання до професії вчителя, її привабливість для студентів. В ході обробки результатів виявили: педагогічна професія подобається лише 36% студентів, не визначили свого ставлення до неї -40%, негативно поставилися до цієї професії -24% студентів. Логіка складання анкети і питань бесіди – „су-

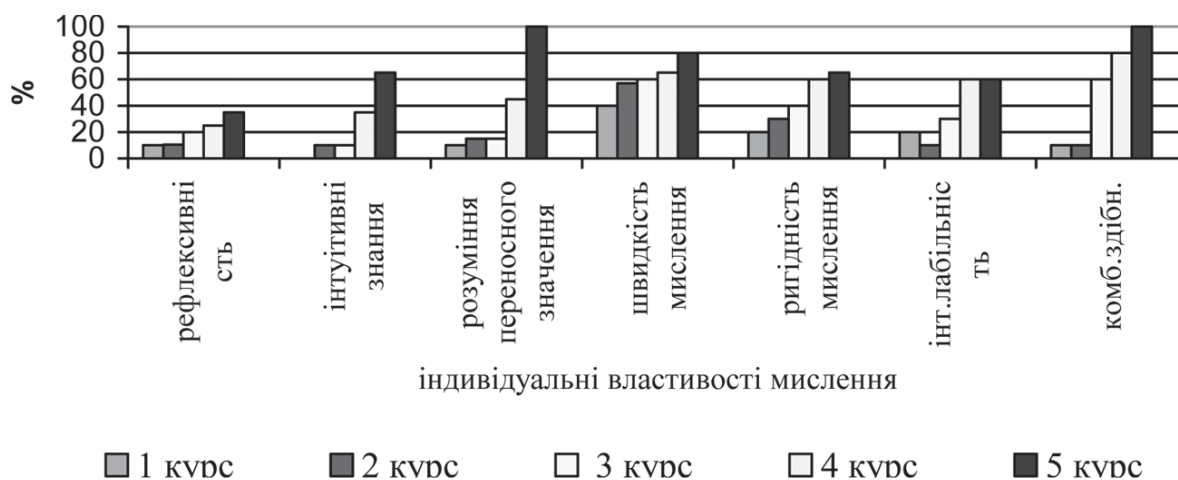
путника” (в разі невизначеності у відповіді або відмови від педагогічної справи) змусила паралельно виявляти чинники, які зумовлювали негативні або байдужі висловлювання щодо вчительської праці. Так, студенти з позитивним ставленням зазначили: „хороший вчитель – зразок для учнів”, „він збагачує знання дітей на все життя”, „праця нелегка, але благодійна, якщо тільки не стати поганою людиною із зіпсованим характером”. Іншою аргументацією у цих студентів став „педагогічний стаж” любові до цієї майбутньої професії, до покликання, емоційного сприймання її.

У студентів з негативним ставленням відповіді відрізнялися невизначеністю у своєму життєвому плані. У більшості не було категоричних заперечень проти вчительської праці і, водночас вони не висловлювали бажання нею займатись: „боюсь дітей”, „не хочу сидіти без грошей, „якщо я буду вчителем (юнак), то лише тренером для юніорів”, „я більше віддаю перевагу комерційній справі”, „мені шкода своїх вчителів, які вони бідолашні” тощо. Отже, відповіді студентів були далекими від будь-якого покликання, але типовими для обивательських оцінок. У студентів, які дали негативні відповіді (це переважно студенти з достатніх сімей) переважає зневажливе ставлення до тих, хто не має звичних комфортних умов. Їм притаманна зневага до чесних людей, „бюджетників”, що викликають лише презирство. Деякі студенти навіть відмовлялися заповнювати анкети про ставлення до викладацької діяльності.

Уявлення про професійне становлення теж виявились поверховими. Професійне становлення студенти перших курсів визначили, як розвиток саморегуляції, не відзначивши інші вагомні його складники. Студенти старших курсів трохи ширше розкривали зміст поняття „професійне становлення”, наприклад: „це становлення особистості як спеціаліста, бажання і вміння допомагати іншим”; „це коли педагог володіє знаннями і вірно ними оперує”; „коли студенту достатньо компетентності для вирішення проблемної ситуації”; „коли педагог знає, що робити, володіє і оперує знаннями”; „професійне становлення педагога як фахівця, його самореалізація, саморозвиток в професійному плані”, „це самовдосконалення педагога, набування досвіду”.

Проблему становлення особистості відзначили 70% студентів першого курсу і 30% студентів старших курсів, що свідчить про ускладнення професійного становлення мислення студента та його важливість в процесі сумісної діяльності викладачів та студентів.

Дослідження індивідуальних властивостей мислення студентів проводилося за допомогою опитувальника рефлексивності (авт. В.Н.Карандашев), методики: „Відгадай загадки”, дослідження розвитку розуміння переносного значення „Розуміння прислів'я”, „Дослідження швидкості мислення й рухливості нервових процесів”, „Вивчення ригідності мислення”, „Дослідження інтелектуальної лабільності”, „Виявлення комбінаторних здібностей, рівня швидкості абстрактно-логічного мислення” [4]. Аналіз отриманих результатів та порівняння показників рівня розвитку індивідуальних особливостей мислення у студентів різних спеціальностей гуманітарного спрямування дозволив стверджувати, що на всіх спеціальностях між групами першокурсників і старшокурсників існують відмінності в абсолютних значеннях за рядом показників. Так першокурсники продемонстрували невисокі рівні сформованості рефлексивності, інтуїтивних знань, комбінаторних здібностей та мають більш високі значення за показниками інтелектуальної лабільності, швидкості та ригідності мислення. Порівняльний аналіз показників високого рівня сформованості індивідуальних особливостей мислення у студентів 1-5 курсів проілюстровано на рисунку 1.

Рисунок 1. Порівняльний аналіз показників високого рівня сформованості індивідуальних особливостей мислення у студентів 1-5-х курсів

Як видно з рисунку 1, кількість студентів, які мають високі показники рівня розвитку індивідуальних особливостей мислення, має тенденцію до збільшення від першого курсу до п'ятого (з 12% до 28%). Кількість студентів, що мають низький рівень розвитку індивідуальних особливостей мислення, помітно скорочується вже із другого курсу (до V курсу з 32% до 13%). Кількість студентів, які мають середній рівень розвитку якості, від курсу

до курсу практично не змінюється. Такі результати дозволяють припустити, що розвиток професійного мислення студентів під час навчання у ВНЗ відбувається, здебільшого, за рахунок змін у середньому рівні, підвищення його до високого. Очевидним є розвиток професійного мислення за курсами від низького до середнього, а потім до високого рівня.

Для порівняння отриманих результатів та визначення значення вираженості рівня становлення індивідуально-психологічних особливостей професійного мислення у студентів 1-5 курсів гуманітарного профілю навчання, використовувався коефіцієнт Ст'юдента (див. таблицю 1)

Таблиця 1

Показники t – критерію Ст'юдента за методиками дослідження індивідуально-психологічних особливостей професійного мислення у студентів 1-5 курсів гуманітарного профілю

Індивідуальні особливості мислення	визначення t – критерію Ст'юдента		
	1 та 3 курс	1 та 5 курс	3 та 5 курс
рефлексивність	5,0999 *	4,5800*	0,45668
інтуїтивні знання	1,6400	4,6568*	2,6100*
розуміння переносного значення	2,9856*	10,3946**	18,7349**
швидкість мислення	2,79285*	4,41588*	1,9788*
ригідність мислення	11,0397**	13,739**	1,249
інтелектуальна лабільність	1,00	3,3678*	2,79285*
комбінаторні здібності	5,9577*	8,3785*	3,5378*

Значення в таблиці критерію при рівні значимості $\alpha = 0,05$ становить $t=1,961$; при $\alpha = 0,10$ – табл. $t=1,645$; при $\alpha = 0,01$ табл. $t= 2,579$. Тому параметри, які відмічені *, ** – статистично значимі. Отже, порівнюючи отримані результати, ми могли спостерігати значущу різницю показників, що свідчать про наявні розходження у студентів на різних етапах професійного навчання.

Дослідження індивідуальних стилів мислення у студентів проводилося за допомогою опитувальника „Індивідуальні стилі мислення” (А.А. Алексєєв, Л.А.Громова). Цей тест призначений для того, щоб допомогти визначити домінуючий спосіб мислення [1]. Методика дозволяє визначити різноманітні стилі мислення: синтетичний, прагматичний, аналітичний, реалістичний, ідеалістичний.

Аналіз результатів діагностики стилю мислення в студентів нашої вибірки дозволив стверджувати: високий показник вира-

женості стилю мислення (>72б.) виявлено прагматичного та аналітичного стилю у 0,5% студентів нашої вибірки; реалістичного стилю у 1% студентів. Студенти віддають перевагу (66-71 б.) синтетичному стилю – 1%; ідеалістичному – 1%; прагматичному – 1,5%, аналітичному – 2%; реалістичному – 3,5%. За результатами дослідження встановлено, що більша перевага надається реалістичному стилю мислення. Це свідчить про те, що студенти, у яких він переважає, інші стилі мислення не використовують. Помірну перевагу (60-65 б.) надають студенти синтетичному стилю мислення – 19%; ідеалістичному – 8%; прагматичному стилю – 15%; аналітичному стилю – 18%; реалістичному – 16%. Як бачимо, у всіх студентів переважає „помірна перевага” синтетичного стилю мислення. Студентам, що використовують синтетичний стиль мислення, властиво створювати щось якісно нове й оригінальне з речей або ідей, які самі собою подібними якостями не володіють, рідко відрізняються один від одного, а іноді є несумісними. Від курсу до курсу цей показник у студентів збільшується, що свідчить про те, що, навчаючись і поглиблюючи теоретичну базу, студенти використовують набуті знання оригінально, більш якісно. Однак на 5 курсі показники знижуються, це свідчить про те, що з набуттям практичних знань, цей стиль мислення використовується рідше. Тому більшого значення набуває важливість формування у студентів комбінаторних стилів мислення.

Дослідження *індивідуальних особливостей особистості* студентів 1-5 курсів гуманітарного напрямку ми здійснювали за методикою Р. Кеттелла для виміру виразності 16-ти особистісних рис. Дані варіаційного аналізу за методикою 16PF (А) студентів за курсами представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

**Дані варіаційного аналізу за методикою Р. Кеттелла
у студентів за курсами**

Фактор	Курс					Вірогідність відмінностей результатів		
	1	2	3	4	5	1 и 3	1 и 5	3 и 5
А – замкнутість – товариськість	6,44	5,00	6,39	5,39	6,83	0,12	-0,78	-1,01
В – інтелект (гнучкість, абстрактність мислення)	8,20	8,16	7,84	6,90	6,70	1,02	4,40	3,62
С – емоційна стійкість	4,80	4,59	5,07	4,49	5,50	-0,61	-1,62	-1,22

Е – незалежність, піддатливість	6,04	5,52	5,65	5,68	6,63	0,92	-1,28	-2,60
Г – стриманість, розсудливість, експресивність	6,20	4,27	3,96	3,73	4,98	0,53	-2,02	-3,10
Г – свідомість, безпринциповість	5,52	5,00	5,32	5,32	4,83	0,43	1,62	1,51
Н – сміливість, сором'язливість	6,12	5,14	6,35	6,00	6,78	-0,47	-1,35	-1,06
І – чуттєвість, жорстокість	6,40	4,59	5,98	5,61	5,10	0,86	2,83	2,31
Л – підозрілість, довірливість	6,44	6,25	5,86	6,76	6,35	1,31	0,20	-1,29
М – богомність, практичність	5,76	6,41	6,67	5,95	4,55	-1,90	2,27	4,87
Н – прямолінійність, дипломатичність	4,56	4,05	4,32	4,51	4,25	0,46	0,59	0,15
О – схильність до почуття провини, самовпевненість	6,04	5,57	5,04	5,85	4,93	2,19	2,33	0,27
Q1 – радикалізм, консерватизм	7,76	7,68	8,11	7,66	6,28	-0,74	3,35	5,29
Q2 – самостійність, залежність від групи	5,08	5,55	4,91	5,22	4,20	0,34	1,81	1,94
Q3 – самоконтроль – низький самоконтроль	1,80	2,09	6,98	6,59	5,65	-0,37	2,31	2,86
Q4 – розслабленість чи напруженість в різн. ситуаціях	5,12	5,16	4,74	5,17	4,45	1,27	1,88	0,89

За методикою Р. Кеттелла найбільш виражені такі професійні якості у студентів четвертого-п'ятого курсів: відкритість у спілкуванні (від 5,3 до 6,8 балів), гнучкість мислення (від 6,0 до 6,9 балів), експресивність (від 4,49 до 5,50), нормативність поведінки (від 5,68 до 6,63 балів), активність та життєрадісність (від 7,0 до 7,6 балів), усвідомлення прийнятих рішень, відповідальність (від 6,32 до 7,3 балів). На перших – других курсах найбільш вираженими особистісними якостями виявилися такі: замкнутість у спілкуванні, ригідність мислення, емоційна нестійкість; за фактором „стриманість” отримано досить високі показники (від 5,3 до 6,2 балів); за фактором „непостійність поведінки” виявлено коливання показників в межах від 5,4 до 6,2 балів; досить низький самоконтроль у спілкуванні на першому – другому курсах становив від 1,8 до 2,0 балів; виявлений досить високий рівень тривожності в межах від 5,3 до 8,3 балів.

Отже, для студентів 1 курсу характерні наступні індивідуально-психологічні особливості: відкритість, легкість у спілкуванні, неухважність, емоційна стійкість, самовпевненість, схильність до лідерства, життєрадісність, безтурботність, акуратність, сміливість або навіть зухвалість, чутливість, підозрілість, розвинена уява, мрійливість, уразливість, уміння підкорятися правилам, напруженість, заклопотаність планами.

Випускники виявили наступні індивідуально-психологічні особливості: відкритість, менш виражену здатність до логічного мислення, емоційну стійкість, спокій, самовпевненість, схильність до лідерства, непоступливість, життєрадісність, безтурботність, совісність, акуратність, сміливість, тяга до інших людей, підозрілість, розвинена уява, мрійність, тактовність, непевність у своїх силах, настроєність на зміни, вільнодумство, залежність від групи, несамостійність, вміння тримати себе під контролем, вміння підпорядковуватися правилам, напруженість.

Після проведення діагностуючого експерименту був зроблений *кореляційний аналіз* з метою виявлення взаємозв'язку між індивідуальними стилями мислення студентів та їх індивідуальними якостями, які впливають на становлення особистості майбутніх фахівців. Для встановлення взаємозв'язку була проведена лінійна кореляція за Пірсоном (комп'ютерний варіант обробки). На основі знаходження коефіцієнтів лінійної кореляції за формулою Пірсона було встановлено зв'язок між рівнями сформованості стилів мислення та індивідуально-типологічних властивостей студентів майбутніх вчителів гуманітарного профілю. Така якість особистості, як емоційна сталість, значуще корелює з прагматичним стилем мислення, але має обернений зв'язок з коефіцієнтом кореляції $r_{x,y} = -0,3$ ($\rho_{\text{табл.}} = 0,178$ (при $P = 0,05$)) та прямий значимий зв'язок $r_{x,y} = 0,29$ з реалістичним стилем мислення ($\rho_{\text{табл.}} = 0,178$ (при $P = 0,05$)). Це свідчить, що чим вищий рівень емоційної сталості, який характеризує людину як витриману, здатну до роботи, емоційно зрілу, тим нижчий рівень прагматичного стилю мислення та вищий рівень прояву реалістичного стилю мислення (студенти, у яких сформовано цей стиль мислення, орієнтовані тільки на визнання фактів, і „реальним” для них є тільки те, що можна безпосередньо відчувати, особисто побачити або почути, доторкнутися й ін.).

Фактор G „підпадання під вплив почуттів – висока нормативність поведінки” – має прямий значущий зв'язок з синтетичним стилем мислення $r_{x,y} = 0,425$ ($\rho_{\text{табл.}} = 0,294$ (при $P = 0,001$)). Це свідчить, що чим більше студент усвідомлює дотримання норм і

правил поведінки, проявляє наполегливість у досягненні мети, відповідалний – тим вищий рівень прояву синтетичного стилю мислення. Якщо у студента проявляється безпринципність, неорганізованість, прояви асоціальної поведінки, тим він схильніший до опозиції, особливо відносно загальнопоширеної думки, проявляє незгоду з тим, з чим кожен погоджується без коливаний. *Фактор І „жорсткість – чутливість”* – має обернений значимий зв’язок з синтетичним стилем мислення $r_{x,y} = -0,329$ ($\rho_{\text{табл.}} = 0,294$ (при $P = 0,001$)). Це свідчить про те, якщо людина мужніша, самовпевненіша, розсудливіша, то її не цікавлять нові, унікальні знання, здатність до оригінальних висновків і знаходження нових варіантів рішення проблем, вивчення незвичайних підходів і явищ, їй властиві реалістичні судження, практичність, деяка жорсткість по відношенню до оточуючих. *Фактор О „впевненість у собі – тривожність”* має зворотній значимий зв’язок з ідеалістичним стилем мислення $r_{x,y} = 0,32$ ($\rho_{\text{табл.}} = 0,294$ (при $P = 0,001$)). Це свідчить про те, що чим нижчі бали за фактором „О” тим вищий рівень сформованості ідеалістичного стилю мислення. Низькі бали характеризують людину як безтурботну, холоднокрівну, спокійну, впевнену в собі. *Фактор Q₃ „низький самоконтроль – високий самоконтроль”* має прямий значимий зв’язок з синтетичним ($r_{x,y} = 0,369$) та ідеалістичним ($r_{x,y} = 0,35$) стилем мислення. Це свідчить, що при високих оцінках за цим фактором людина характеризується як така, що має розвинений самоконтроль, точність виконання соціальних вимог, все доводить до кінця, їй властива цілеспрямованість і інтегрованість особистості, тим більше у неї проявляється рівень сформованості синтетичного стилю мислення та ідеалістичного стилю мислення.

Результати дослідження показали найбільшу вираженість негативних проявів сформованості у студентів важливих професійних якостей особистості.

Відзначено, що розвиток мислення у студентському віці відбувається насамперед у тісному зв’язку з формуванням особистості студента. При цьому характер розвитку мислення впливає не тільки на індивідуально психологічні властивості особистості, але й на закономірності розвитку мислення, оскільки вони забезпечують вироблення власної світоглядної позиції особистості майбутнього фахівця, його системи саморегуляції тощо.

Висновки. Резюмуючи проведене дослідження, можна стверджувати, що проблема діагностики професійного мислення майбутніх педагогів гуманітарного профілю вимагає специфічних методів та засобів дослідження рівнів сформованості структур-

них компонентів професійного мислення (гностичного, емоційно-вольового та особистісного).

Розроблена нами діагностична програма дозволила встановити психологічні чинники, які впливають на розвиток професійного мислення: індивідуальні властивості мислення (рефлексивність, розумові здібності, розуміння переносного змісту, швидкість та ригідність мислення, інтелектуальна лобільність; комбінаторні здібності); стилі мислення, а також індивідуально-типологічні властивості особистості.

Існують достовірні кореляційні зв'язки між розвитком індивідуально-психологічних властивостей особистості та індивідуальних якостей і стилів мислення у студентів. Посилаючись на вищезазначене, вважаємо, що розвиток індивідуальних стилів мислення студентів суттєво вплине на розвиток їх професійних якостей.

Недостатній рівень розвитку показників індивідуальних властивостей мислення та використання одного стилю мислення у студентів свідчить про необхідність створення розвивальної програми, спрямованої на розвиток професійного мислення.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у створенні відповідних специфічних умов (бесіди, спостереження за діяльністю студентів на семінарських заняттях, аналіз результатів групових рефлексій, діалоги при взаємодії з іншими суб'єктами навчального процесу, психологічний тренінг розвитку професійної ідентичності, уміння адекватно розуміти переносний зміст прислів'їв та інтуїтивних знань (загадок) тощо) що найбільш ефективно сприятиме розвитку професійного мислення у майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Алексеев А.А. Поймите меня правильно / А.А.Алексеев, Л.А.Громова. – СПб, 1993. – 153 с.
2. Брушлинский А.В. Психология мышления и проблемное обучение / Андрей Владимирович Брушлинский. – М.: Знание, 1983. – 96 с.
3. Пов'якель Н.І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога: Монографія / Надія Іванівна Пов'якель. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2003. – 295 с.
4. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: Учеб. пособие / В. Д. Балин, В. К. Гайда, В.К. Горбачевский и др.; Под общей ред. А. А. Крылова, С А. Маничева. – СПб.: Питер, 2000. – 560 с.

The results of the empirical research of psychological features of professional thinking formation in future teachers are represented in article. The diagnostic tools which can successfully be used at psychological support of students of higher educational institutions are presented. A developed diagnostic program has allowed establishing psychological factors, which influence on the development of professional thinking: individual properties of thinking (reflexivity, mental abilities, understanding of metaphorical sense, speed and rigidity of thinking, intellectual liability; combinatorial abilities); styles of thinking, as well as individual typological properties of a personality. There are significant correlations between the development of individual psychological features of a personality and individual qualities and styles of thinking in students. The development of students' individual styles of thinking is established to influence significantly on the development of their professional qualities, and an insufficient level of indicators' development in the individual properties of thinking and the use of one style of thinking in students testifies to the need to create a development program aimed at the development of professional thinking.

Keywords: professional thinking, formation of professional thinking, diagnostics, styles of thinking.

Отримано: 12.01.2013 р.

УДК 316.625

С.П.Шанта, Т.Д.Щербан

Деякі психологічні особливості стилю керівництва організацією

У статті розглянуто основні напрями дослідження проблематики психології управління. Ґрунтовно розкрито психологічний аспект діяльності керівника. Проаналізовано класичні стилі управління. Виокремлено істотні фактори прийняття управлінських рішень. Обґрунтовано поняття професійної готовності до управління. Розкрито значення відповідальності як основного критерію системи управління. Представлені емпіричні результати щодо дослідження відповідальності майбутніх фахівців, що розглядається через призму стилів керівництва організацією.

Ключові слова: управління, лідерство, керівництво, стиль керівництва, професійна готовність до управлінської діяльності, професійна відповідальність.